

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿԼԻՄԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԽՈՑԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՐՄԱՐՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀՀ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՄՆԴԻՐՆԵՐ

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

Կլիմայի փոփոխությունը մարդկային հասարակության գոյատևման հիմնական մարտահրավերներից է աշխարհում:

Հայաստանի Հանրապետությունը լեռնային երկիր է և գտնվում է մերձարևադարձային գոտու չորային տարածքում, որտեղ լանդշաֆտային գոտիների և ընդհանրապես էկոհամակարգերի փոփոխությունները, դրանց խոցելիությունն ավելի բարձր են կլիմայի փոփոխությունների դեպքում¹:

Կլիմայի փոփոխության ազդեցության ամենասակնառու դրսևորումներից մեկը վերջինիս ազդեցությունն է ջրային ռեսուրսների վրա: Կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների խոցելիությունը նվազեցնելու համար կարևորագույն քայլ է ջրային ռեսուրսների *արդյունավետ կառավարման համակարգի* և ջրային ռեսուրսներին վերաբերող *հասակ ու լիարժեք իրավակարգավորումների*՝ կլիմայի փոփոխության հանդեպ հարմարվողականության ապահովումը: Հարմարվողականությունը կլիմայի փոփոխության բացասական հետևանքների կանխատեսումն է և համապատասխան միջոցառումների ձեռնարկումը՝ վնասները բացառելու կամ առավելագույնս նվազեցնելու ուղղությամբ: «Հարմարվողականություն» հասկացությունը ենթադրում է նաև կլիմայի փոփոխության հանդեպ խոցելիության նվազեցում²:

Ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարումը կլիմայի փոփոխության հանդեպ հարմարվողականության կարևորագույն նախապայմանն է, ինչը պետությունից պահանջում է պահպանել նաև ջրի մատչելիության և մարդու ջրային ռեսուրսներին առնչվող կարևորագույն այլ իրավունքներ: Մաքուր ջրի և սանիտարական պայմանների մատչելիության իրավունքը ենթադրում է պետության մի շարք պարտավորություններ այս իրավունքի ապահովման առումով: Դա ենթադրում է նաև պետության պոզիտիվ պարտավորությունը՝ իր ջրային ռեսուրսները և սանիտարական համակարգերը կլիմայի փոփոխության

¹ Տե՛ս **Ն. Ա. Հարությունյան**, Կլիմայի փոփոխությունների ազդեցությունը ՀՀ լանդշաֆտների վրա, «Կրթությունը և գիտությունը Արցախում», № 3-4, 2016, էջ 145-147:

² Տե՛ս, օրինակ, **W. N. Adger**, Social-ecological resilience to coastal disasters, 2005 Science 309, էջ 136-139:

նկատմամբ ճկուն և հարմարվողական դարձնելու համար³: Այսինքն՝ պետությունը ստանձնում է երկակի գործառույթ. բացի այն բանից, որ հակախրափական գնահատական է տալիս ջրային ռեսուրսների օրենսդրությամբ նկարագրված աղտոտմանը, աղբոտմանը, հյուծմանը, քրեական կամ վարչական պատասխանատվություն սահմանում այդպիսի վարքագծի որոշակի դրսևորումների համար, պետք է նաև միջոցներ ձեռնարկի ջրային ռեսուրսների կառավարման համակարգը կլիմայի փոփոխության հանդեպ հարմարվողական դարձնելու, քայլեր ձեռնարկի այդ նպատակին հասնելու համար լավագույն պայմաններ ստեղծելու ուղղությամբ: Հետևաբար, իրավական և ինստիտուցիոնալ ցանկացած բարեփոխում իրականացնելիս ելակետ պետք է ընդունվի այն հանգամանքը, որ մաքուր, մատչելի, հասանելի, պատշաճ և համապատասխան քանակի ջուր և սանիտարական պայմաններ ունենալու իրավունքը նման միջոցառումներով չի կարող ստորադասվել այլ իրավունքների կամ անհիմն սահմանափակվել:

Հարմարվողականության միջոցառումների գլխավոր ուղղություններն են ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարումն ապահովելը, ջրային ռեսուրսներին առնչվող ոլորտում որոշումների ընդունման գործընթացը բարելավելը, այս հարցին վերաբերող իրավական կարգավորումները կատարելագործելը և համապատասխանեցնելը կլիմայի փոփոխության հանդեպ ճկունության և հարմարվողականության պայմաններին, ինչպես նաև այս ոլորտում լիազոր մարմինների գործառույթները հստակ սահմանելն ու դրանք տարանջատելը, ապա նաև դրանք իրականացնելու համար անհրաժեշտ գործիքակազմ ներդնելը և արդյունավետ հսկողությունն ու վերահսկողությունը⁴:

Ջրային ռեսուրսների կառավարման վերաբերյալ օրենսդրությունը պետք է լինի բավարար չափով ճկուն՝ հարմարվողականության միջոցառումների իրականացումն ապահովելու նպատակով⁵: Դրանք պետք է իրականացվեն շահագրգիռ հասարակության մասնակցության ապահովման, հաշվետվողականության և խտրականության բացառման սկզբունքներով:

Կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների հարմարվողականության միջոցառումների անբաժանելի մասն են նաև համապատասխան միջազգային պարտավորությունների իմպլեմենտացու-

³ Տե՛ս Climate Change and the Human Rights to Water and Sanitation, United Nations Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights, Special Procedures of the Human Rights Council, էջ 4 (https://www2.ohchr.org/english/issues/water/iexpert/docs/ClimateChange_HRtWS.pdf):

⁴ Տե՛ս, օրինակ, Assessment of Climate Change Impacts on Water Resources and How to Adapt Prof Dr S. Demuth Division of Water Sciences Hydrological Systems and Global Change Section UNESCO Paris, էջ 13 (<https://unfccc.int/sites/default/files/demuth.pdf>):

⁵ Տե՛ս Economic Commission for Europe Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, Guidance on Water and Adaptation to Climate Change, ISBN: 978-92-1-117010-8, էջ 17 (https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/publications/documents/Guidance_water_climate.pdf):

մը, դրանց համապատասխանող ներքին իրավական ակտերի ընդունումը և կիրառումը, անհրաժեշտ միջոցառումների իրականացումը, միջազգային համագործակցությունն այս ոլորտում:

Միջազգային փորձի և ոլորտին առնչվող տեսական աղբյուրների ուսումնասիրությամբ պարզ է դառնում, որ կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների հարմարվողականության ապահովման առնչությամբ քայլերն ինքնանպատակ չպետք է լինեն, իսկ դրանց ուղղված իրավական կարգավորումները պետք է համապատասխանեն հետևյալ պահանջներին.

1. ապահովել ողջամիտ հավասարակշռություն իրավական որոշակիության և իրավական ճկունության միջև՝ սահմանելով այնպիսի իրավակարգավորումներ, որոնք կարող են կլիմայի փոփոխության պայմաններում ևս գործել՝ առանց վիճելի կամ ոչ հստակ դառնալու,

2. իրավական կարգավորումները պետք է ապահովեն փոփոխված իրավիճակին համապատասխան մեկնաբանման և կիրառման հնարավորություն ու այդ համակարգի բարելավում,

3. կառավարման համակարգի մատչելիության և որոշումների կայացման գործընթացում հասարակության մասնակցության ապահովում, ինչպես նաև դատական պաշտպանության իրավունքի երաշխավորվածություն՝ լեգիտիմ ճանապարհով նպատակների իրագործումն ապահովելու նպատակով,

4. բնական ռեսուրսների կառավարում բոլոր հարթություններում՝ պետական, տարածքային և տեղական մակարդակներով,

5. նպատակների իրագործման իրավական հիմքերի արդյունավետություն, ինչը ենթադրում է այնպիսի իրավակարգավորումների առկայություն, որոնք բավարար են սահմանված նպատակին հասնելու համար⁶: Այս սկզբունքը ներառում է նաև իրավական կարգավորումների գործնականում կիրառման և իմպլեմենտացման միջոցների ու գործիքների առկայությունը, ինչպես նաև դրանց կիրառման ու կենսագործման ընթացքում իրավական խոչընդոտների բացակայությունը⁷:

Կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների խոցելիությունը նվազեցնելու և հարմարվողականության միջոցառումները ենթադրում են նաև համապատասխան իրավակարգավորումները սահմանելիս բոլոր ջրօգտագործողների շահերի հավասարակշռում, նրանց իրավունքների և պարտականությունների հստակ սահմանում⁸:

Ջրային ռեսուրսների կառավարմանը, պահպանությանը և դրանց առնչվող այլ հարցերի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օ-

⁶ Տե՛ս **A. M. Keessen, van Kempen, van Rijswick**, *Transnational River Basin Management in Europe*, 2008 *Utrecht Law Review* 4, № 3, էջ 35-56:

⁷ Տե՛ս **A.W.G.J. Buijze**, *Effectiviteit in het bestuursrecht*, 2009 *Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht* 8, էջ 228-237:

⁸ Տե՛ս **H.F.M.W. Van Rijswick**, *Moving Water and the Law*, 2008; Van Rijswick & Havekes 2012, *supra* note 15:

րենսդրության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վերը նշված չափանիշները որոշակի առումով արտացոլված են նաև այստեղ: Սույն հոդվածի շրջանակներում ջրային ռեսուրսներին վերաբերող իրավակարգավորումները գնահատվել և վերլուծվել են կլիմայի փոփոխության նկատմամբ հարմարվողականության տեսանկյունից՝ շեշտադրելով հիմնականում ՀՀ ջրային օրենսդրության որոշ հիմնախնդիրներ:

Կլիմայի փոփոխությունն ու դրա հետևանքով առաջացած տարաբնույթ հիմնախնդիրներն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն առնչվում են թե՛ յուրաքանչյուր անհատի կյանքին, առողջությանն ու կենսապայմաններին, թե՛ առանձին պետությունների բնականոն գործունեությանը և թե՛ միջազգային հանրության և համագործակցության տարբեր հարթություններում ձևավորված կազմակերպությունների քաղաքականությանը, գործողություններին: Ահա թե ինչու նման համընդգրկուն թեման աստիճանաբար, բայց կայուն կերպով ընդգրկվել է ինչպես առանձին երկրների ներպետական, այնպես էլ միջազգային իրավունքի կենտրոնական ինստիտուտների օրենսդրությունների մեջ:

ՀՀ ջրային օրենսդրության ձևավորման և զարգացման պատմությունը վկայում է, որ կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների խոցելիության և հարմարվողականության ուղղությամբ իրավական ու ինստիտուցիոնալ միջոցառումներ սկսել են իրականացվել հատկապես վերջին տարիներին: Ասվածի վառ ապացույցն էն ՀՀ մի շարք իրավական ակտերում կատարված փոփոխությունները, ինչպես նաև իրավական նոր ակտերի ընդունումը:

Չնայած կատարված մեծածավալ աշխատանքներին՝ գործող իրավական դաշտում առկա են լուրջ թերություններ և բացեր: Այսպես, ՀՀ ջրային օրենսգրքի⁹ 1-ին հոդվածով նախատեսված հասկացությունները, ջրային ռեսուրսների և համակարգերի կառավարման, օգտագործման և պահպանության հիմնական սկզբունքներն ու մի շարք այլ հիմնարար դրույթներ ու իրավակարգավորումներ անուղղակիորեն, բայց ակնհայտորեն կապված են կլիմայի փոփոխության ներքո ջրային ռեսուրսների խոցելիության գնահատման, դրա նվազեցման, կլիմայի փոփոխության հանդեպ հարմարվողականության պլանավորման և իրագործման գաղափարի հետ, մինչդեռ ո՛չ այդ հասկացությունների շարքում և ո՛չ էլ որևէ դրույթում ուղղակիորեն նախատեսված չեն *կլիմայի փոփոխության*, դրա հանդեպ *ջրային ռեսուրսների խոցելիության* կամ *հարմարվողականության* հասկացություններն ու դրան առնչվող իրավակարգավորումները: Ավելին, ՀՀ ջրային օրենսգրքի 6-րդ հոդվածը, սահմանելով օրենսգրքի նպատակը, նախատեսում է. «Սույն օրենսգրքի նպատակն ազգային ջրային պաշարի պահպանությունն է, օգտագործելի ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման միջոցով

⁹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2002.07.10/24 (199), ընդունվել է 04.06.2002, ուժի մեջ է մտել՝ 10.10.2002:

քաղաքացիների և տնտեսության պահանջների բավարարման, շրջակա միջավայրի էկոլոգիական կայունության ապահովման, ինչպես նաև օրենսգրքի խնդիրների լուծման համար իրավական հիմքերի ապահովումը»: Գտնում ենք, որ մատնանշված դրույթի յուրաքանչյուր բաղադրիչ կյանքի կոչելու համար մի շարք այլ գործոնների հետ պետք է հաշվի առնվեն նաև կլիմայի փոփոխության հանդեպ ջրային ռեսուրսների խոցելիության գնահատման և հարմարվողականության պլանավորման գործընթացները: Ուստի անհրաժեշտ և հիմնավորված ենք համարում կլիմայի փոփոխության ներքո ջրային ռեսուրսների կառավարման գաղափարախոսությունը և գուցե նաև այդ նպատակին ուղղված գործընթացներն արտացոլել ջրային օրենսգրքում:

Նշենք, որ նույն բացը վերաբերում է նաև «Ջրի ազգային քաղաքականության հիմնադրույթների մասին» ՀՀ օրենքին, քանի որ թեև այս օրենքի նպատակն է ներկայումս և ապագայում մարդու բարեկեցության, հանրապետության սոցիալ-տնտեսական համակարգի զարգացման, տնտեսական և էկոլոգիական կարիքները բավարարելու համար անհրաժեշտ քանակի, ռեժիմի և որակի ջրային ռեսուրսների մատչելիության ապահովումը, սակայն օրենքում որևէ իրավակարգավորում չի նախատեսվում քննարկվող հարցի առնչությամբ:

Լրացնելով վերոշարադրյալը՝ նշենք, որ ջրային ռեսուրսների կառավարման համար կենտրոնական նշանակություն ունի նաև «Ջրի ազգային ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքը, որի 1-ին հոդվածը նախատեսում է Հայաստանի Հանրապետության ջրի ազգային ծրագրի սահմանմանն ու իրականացմանը վերաբերող հարաբերությունները՝ ընդգրկելով ազգային ջրային պաշարի, ռազմավարական ջրային պաշարի, օգտագործելի ջրային ռեսուրսների գնահատականները, ջրերի առաջարկը և պահանջարկը, ջրային բնագավառի պահպանմանն ու զարգացման հիմնական խնդիրները և հեռանկարները, «Ջրի ազգային ծրագրի» իրականացման միջոցառումները՝ ելնելով ջրի սահմանափակ լինելու, մարդու կյանքի և առողջության, կենդանական ու բուսական աշխարհի պահպանման համար հիմնական միջոցներից մեկը լինելու, դրա մատչելիությունն ապահովելու նախապայմաններից:

Մեր խորին համոզմամբ կլիմայի փոփոխությունը ևս այնպիսի հիմնարար գործոն է, որը պետք է հիմք դառնա այս օրենքի կարգավորման առարկան և բովանդակությունը սահմանագծելու համար: Մինչդեռ օրենքում «կլիմայի փոփոխության» մասին հիշատակվում է միայն օրենքի հավելվածի՝ ջրային ռեսուրսների կառավարման կարիքների բաժնում՝ նշելով, որ ջրային ռեսուրսների բաղադրիչների գնահատման ընթացքում պետք է գնահատվեն նաև հոսքի վրա կլիմայի փոփոխության և մարդածին ազդեցությունները: Ինչպես օրենքում, այնպես էլ դրա հավելվածում կլիմայի փոփոխության նկատմամբ հարմարվողականության միջոցառումների իրականացման վերաբերյալ խոսք չկա:

Հաշվի առնելով հիմնախնդրի անկյունաքարային նշանակությունը՝ գտնում ենք, որ ավելի հիմնավոր կլինի կլիմայի փոփոխության հանդեպ հարմարվողականության գաղափարը և որոշակի միջոցառումներ բավարար չափով արտացոլվեն նաև ջրային ռեսուրսների կառավարման ուղենիշներ հանդիսացող այս օրենքներում:

Կարևոր է անդրադառնալ նաև ջրօգտագործման խիստ ցածր դրույքաչափերին, որոնք ոչ միայն չեն խթանում ջրի ռացիոնալ և արդյունավետ օգտագործումը, այլև ջրաբաշխման և ջրօգտագործման համակարգերում խոշոր հոսակորուստները չկրճատելուն նպաստող գործոններ են (մինչև 80 % խմելու ջրամատակարարման բնագավառում և շուրջ 50 % ոռոգման ջրամատակարարման բնագավառում): Թեև ՀՀ ջրային օրենսգրքի 78-րդ հոդվածով նախատեսվում է ջրերի կառավարման տնտեսական մեխանիզմների կիրառում՝ ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումը խթանելու նպատակով, այդուհանդերձ 2018 թ. -ից գործող ՀՀ հարկային օրենսգրքով սահմանվող ջրառի դրույքաչափերը որևէ կերպ չեն նպաստում այս քաղաքականությանը: Այսպես, գործող համակարգում մակերևութային ջրառի դեպքում (բացառությամբ Սևանա լճից ջրառի) ոռոգման նպատակով յուրաքանչյուր խորանարդ մետրի օգտագործման համար սահմանված է 0 դրամ, խմելու և կենցաղային նպատակներով՝ 0,5 դրամ: Հիդրոէներգետիկան ջրառի որևէ վճար ընդհանրապես չի վճարում, թեպետ ազդեցություն է ունենում շրջակա միջավայրի վրա, ինչով պայմանավորված՝ բազմաթիվ եվրոպական երկրներում կիրառվում է ջրառի մասնակի վճար հիդրոէներգետիկայի բնագավառի համար:

Կարծում ենք՝ բնօգտագործման վճարի դրույքաչափերի վերանայումը կարևոր քայլ կլինի այս ոլորտի քաղաքականության մեջ հատկապես ջրաբաշխման և ջրօգտագործման համակարգերում խոշոր հոսակորուստները կրճատելու, ջրի ռացիոնալ և արդյունավետ օգտագործման համար:

Որպես հիմք կարելի է ընդունել 2014 թ. Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության իրականացրած՝ «Հայաստանում ջրերի կառավարման տնտեսական մեխանիզմների բարեփոխումների խթանում» համապարփակ հետազոտությունը, որով ներկայացվում են ջրառի վարձավճարների դրույքաչափերի այնպիսի փոփոխություններ, որոնք մի կողմից կխթանեն ջրի արդյունավետ օգտագործումը, իսկ մյուս կողմից վճարունակության խնդիրներ չեն ստեղծի ջրօգտագործողների համար:

Առաջարկների թվում է հեկ -երի համար 0.1 դրամ/մ³ ջրառի վճարի սահմանումը, որն էական ազդեցություն չի ունենա սպառողներին մատակարարվող էլեկտրաէներգիայի սակագնի վրա, մյուս կողմից կարող է ապահովել տարեկան ավելի քան 500 մլն դրամ հավելյալ եկամուտ ջրային ոլորտի կառավարման և մոնիտորինգի ցանցի հզորացման համար:

Ինչպես բազմաթիվ այլ երկրներում, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետությունում կան որոշակի տարածքներ, որոնք, ելնելով դրանց գեղագիտական, պատմամշակութային, բնապահպանական, առողջարարական և մի շարք այլ հատկանիշներից, պետությունն առանձնացրել է որպես հատուկ նշանակության տարածքներ կամ օբյեկտներ: ջրային ռեսուրսների բնագավառում այդպիսի կարգավիճակով է օժտված նաև Սևանա լիճը, որը հռչակված է ազգային հարստություն¹⁰, քաղցրահամ ջրերի ռազմավարական շտեմարան: Նրան տրված է բնության հատուկ պահպանվող տարածքի կարգավիճակ՝ ի դեմս ազգային պարկի: Սևանի հետ կապված հասարակական հարաբերությունների իրավակարգավորումն իրականացվում է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքով¹¹ և նորմատիվ իրավական մի շարք այլ ակտերով: Օրենքը սահմանում է Սևանա լճի՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, կլիմայական, ռեկրեացիոն (վերականգնողական) և հոգևոր արժեք ունեցող ռազմավարական նշանակության էկոհամակարգի բնականոն զարգացման, վերականգնման, բնական պաշարների վերարտադրման (այսուհետ՝ վերարտադրություն), պահպանման և դրանց օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական ու տնտեսական հիմունքները:

Ունենալով պետության և հասարակության համար խիստ կարևոր դեր ու լինելով հանրապետությունում ջրային ռեսուրսների բնագավառում կլիմայի փոփոխության ազդեցության առաջնային օբյեկտներից՝ Սևանա լճի էկոհամակարգի բարելավման և կլիմայի փոփոխության ազդեցությունների մեղմման համար անհրաժեշտ է դրսևորել էկոհամակարգային մոտեցում և ձեռնարկել բնապահպանական, իրավական ու տնտեսական մի շարք միջոցառումներ ու յուծումներ այդ նպատակին հասնելու համար: Այդ շարքում պետք է ընդգրկվեն Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանմանն ուղղված իրավական և ինստիտուցիոնալ ոլորտների բարելավումը, քրեական, վարչական պատասխանատվությունը խստացնելը համապատասխան իրավախախտումների համար, լճի էկոհամակարգի պահպանության հարցում հասարակության իրազեկվածության մակարդակը բարձրացնելը, վերահսկողությունն ավելի խստացնելը լճում իրականացվող ձկնաբուծության և ձկնորսության, որսագողության հանդեպ, լճի էկոհամակարգի կառավարման, մոնիտորինգի և պահպանության հարցերում պետական գերատեսչությունների և գիտահետազոտական հատվածի միջև փոխադարձ կապի, տեղեկատվության փոխանակումն ապահովելը, նորարարա-

¹⁰ Տե՛ս «Սևանի ջրավազանային կառավարման պլանի նախնական տարբերակի մշակում»: Մարտ, 2019, էջ 4:

¹¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2001.07.04/19(151), ընդունվել է՝ 15.05.2001, ուժի մեջ է մտել՝ 04.07.2001:

կան տեխնոլոգիաներ ներդնելը լճի պահպանության, օգտագործման, մոնիթորինգի իրագործման համար, Մևանա լճի՝ կոմունալ-կենցաղային կեղտաջրերով և ափամերձ տարածքներից ուղղված կեղտաջրերով աղտոտումը նվազագույնի հասցնելը և այլն:

Դա կարևոր երաշխիք կդառնա ինչպես լճի պահպանության, այնպես էլ կլիմայի փոփոխության հանդեպ այս ջրային ռեսուրսի խոցելիության նվազեցման և հարմարվողականության միջոցառումների իրագործման ճանապարհին ավելի մեծ արդյունքների հասնելու համար:

Քննարկվող հարցն առավել խորությամբ և լիարժեք պատկերացնելու համար անդրադառնանք նաև այն բացին, որը տիրում է Հայաստանի Հանրապետության տարբեր ոլորտների քաղաքականություններում կլիմայի փոփոխության համատեքստում ջրային ռեսուրսների խոցելիության հարցի վերաբերյալ: Մասնավորապես, մեր երկրի համար կարևոր այնպիսի բնագավառներում, ինչպիսիք հիդրոէներգետիկան և բնական պաշարների կառավարումն են, համապատասխանաբար 2011 թ. և 2018 թ. ընդունվել են «ՀՀ հիդրոէներգետիկայի ոլորտի ռազմավարական զարգացման ծրագիրը» և «Բնական պաշարների կառավարման ռազմավարությունը»: Թեպետ առաջին ծրագրով իրավացիորեն խիստ կարևորվում է ՀՀ-ում էներգետիկ անվտանգության և անկախության շրջանակներում հիդրոէներգետիկ պաշարների օգտագործումը, սակայն, ցավոք, այդ փաստաթղթում ոչ մի անդրադարձ չկա կլիմայի փոփոխության համատեքստում ջրային ռեսուրսների խոցելիությանը: Իսկ ՀՀ-ում բնական պաշարների կառավարման ռազմավարությունը միայն անտառների պահպանության ուղղությամբ որդեգրած սկզբունքների շարքում նախատեսում է անտառային էկոհամակարգերի կայունության հիման վրա կլիմայի փոփոխության, մարդածին գործոնների բացասական ազդեցության վերացումն ու մեղմումը: Մեր խորին համոզմամբ, անհրաժեշտ է ինչպես վերոհիշյալ ոլորտների, այնպես էլ ջրային ռեսուրսների խոցելիության տեսանկյունից կարևոր մյուս բոլոր ոլորտների քաղաքականության համար հիմք հանդիսացող ռազմավարություններում կամ հայեցակարգերում այսուհետ անպայման հաշվի առնել կլիմայի փոփոխության համատեքստում ջրային ռեսուրսների խոցելիության նվազման և հարմարվողականության հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծմանն ուղղված քայլերը:

Կլիման, կլիմայի փոփոխություններն ու դրանց հետևանքները կապված են ոչ թե առանձին երկրների սահմաններում ազդեցության և միայն այդ երկրի որոշակի գործունեության, այլ ողջ Երկիր մոլորակի հետ: Անհնարին կլինի մատնանշել մեկ պետություն, որը դուրս է մնացել կլիմայի փոփոխության ազդեցություններից ընդհանրապես և ջրային ռեսուրսների, ջրային էկոհամակարգերի ու ջրային պաշարների վրա կլիմայի փոփոխության ազդեցության գնահատականների և գոր-

ծընթացների շրջանակից մասնավորապես: Հայաստանի Հանրապետությունը ևս ակտիվորեն ներգրավված է կլիմայի փոփոխության ներքո ջրային ռեսուրսների խոցելիության նվազեցման և հարմարվողականության արդյունավետ քաղաքականության մշակման ու իրագործման միջազգային գործընթացներում:

Այս համատեքստում կարևոր է ընդգծել ՀՀ-ի վավերացրած միջազգային պայմանագրերը: Ինչպես Մահմանադրությամբ է նախատեսված, Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերի և օրենքների նորմերի միջև հակասության դեպքում կիրառվում են միջազգային պայմանագրերի նորմերը: Սա նշանակում է, որ բոլոր, այդ թվում կլիմայի փոփոխության ոլորտին և դրա հետ կապված այլ բնագավառներին վերաբերող միջազգային վավերացված փաստաթղթերն ունեն մեծ տեղ ու դեր ՀՀ օրենսդրության մեջ: Մասնավորապես, Հայաստանը ներգրավված է կլիմայի փոփոխությանը վերաբերող միջազգային տարբեր գործընթացներում, վավերացրել է ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիան¹², դրան կից Կիոտոյի արձանագրությունը¹³, Փարիզյան համաձայնագիրը¹⁴, Կենսաբազմազանության մասին կոնվենցիան¹⁵ և մի շարք այլ փաստաթղթեր, որոնք Հայաստանի համար կարևոր հիմնաքարեր են բազմաթիվ խնդիրների լուծման համար ջանքերի համախմբման ճանապարհին: Պետք է նշել, որ ՀՀ աշխարհագրական տեղադիրքը՝ որպես դեպի ծով ելք չունեցող, խոցելի համակարգերով լեռնային երկիր և երկրի ազգային անվտանգության ապահովումը պահանջում են նախապատվություն տալ կլիմայի փոփոխությանը հարմարվելու ուղղությանը:

2015 թ. նոյեմբերի 30-ից դեկտեմբերի 12-ը Փարիզում կայացած ՄԱԿ-ի Կլիմայի փոփոխության շրջանակային կոնվենցիայի կողմ երկրների հերթական՝ 21-րդ համաժողովում ընդունվել է «Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի Փարիզյան համաձայնագիրը», ըստ որի՝ աշխարհի բոլոր պետությունները ստանձնել են կլիմայի փոփոխության զսպանը նպատակառոտորեն հանձնառություններ: Ըստ համաձայնագրի զարգացող երկրների կողմից ջերմոցային գազերի արտանետումների կրճատման կամ սահմանափակման գործողությունները պետք է մեկնարկեն 2020 թ.-ից: Բոլոր կողմերը պետք է ձևավորեն և պարբերաբար թարմացնեն ազգային մակարդակով սահմանված գործողությունները/ ներդրումները՝ սահմանելով դրանցով նախատեսված կլիմայի փոփոխության մեղմման

¹² Տե՛ս ՀՀ ԱԳՆՊՏ 2004.12.20/4(12), ընդունվել է՝ 09.05.1992, ուժի մեջ է մտել՝ 21.03.1994:

¹³ Տե՛ս <http://kyotoprotocol.org/>

¹⁴ Տե՛ս ՀՀ ԱԳՆՊՏ 2017 1 (38), 26.07.17 ԲՄՊ, հոդ. 7, ընդունվել է՝ 12.12.2015, ուժի մեջ է մտել՝ 20.04.2017:

¹⁵ Տե՛ս <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-ru.pdf>

նպատակները: Հայաստանի խորհրդարանը Փարիզյան համաձայնագիրը վավերացրել է 2017 թ. փետրվարի 8-ին: Այն սահմանում է թափանցիկության ընդլայնված շրջանակ, որը նախատեսում է երկրների կողմից հաշվետվողականություն և վերլուծություն արտանետումների, մեղմման քայլերի և տրամադրած կամ ստացած աջակցության վերաբերյալ:

Խիստ կարևոր է նաև այն փաստը, որ, ստորագրելով Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության մասին համաձայնագիրը (ՀԸԳՀ), Հայաստանը համաձայնել է ներդաշնակեցնել ազգային օրենսդրությունը Եվրոպական միության օրենսդրությանը: Դրա առաջին քայլը ազգային ջրային օրենսդրության վերլուծությունն է ոլորտին առնչվող ԵՄ հինգ դիրեկտիվների համատեքստում՝

- Ջրի շրջանակային դիրեկտիվ,
- Ջրհեղեղների դիրեկտիվ,
- Քաղաքային կոյուղաջրերի դիրեկտիվ,
- Խմելու ջրի դիրեկտիվ,
- Նիտրատների դիրեկտիվ:

Կլիմայի փոփոխությունը լուրջ ազդեցություն ունի ջրային միջավայրի այն պայմանների և ճնշումների վրա, որոնց կառավարմանն է ուղղված Ջրի շրջանակային դիրեկտիվը¹⁶: Անվիճելի է, որ կլիմայի փոփոխության հետևանքները միանգամից ակնառու չեն և սկզբնական փուլում չեն տարբերվում կլիմայական սովորական տատանումներից, սակայն պետք է նկատի ունենալ, որ անհրաժեշտ է մշակել ու իրագործել այնպիսի քաղաքականություն, որը երկարաժամկետ ու համընդգրկուն լուծումներ կպարունակի ավելի տևական ժամանակահատվածի համար և անձրևանոցի գործառույթ կատարելով՝ կծածկի բարելավման շատ դաշտեր, կկանխարգելի լուրջ հիմնախնդիրների առաջացումը: Այսինքն, եթե հաշվի չառնվեն կլիմայական փոփոխությունները, դա կարող է հանգեցնել Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի նպատակների իրականացման համար անհրաժեշտ ներդրումների կամ նախատեսվող միջոցառումների կանխատեսվող արդյունքների ու արդյունավետության նվազման: Հաշվի առնելով կլիմայի փոփոխության հետևանքները՝ Եվրոպական հանձնաժողովը ջրային ռեսուրսների կառավարումը հոշակել է միջոցառումների առաջնահերթ ոլորտ:

Ջրի շրջանակային դիրեկտիվը հիմնված է ջրային ռեսուրսների կառավարման ինտեգրված սկզբունքների վրա՝ ներառելով փուլային մոտեցում՝ պայմանավորված գետավազանային կառավարման պլանավորման հիմքում դրված ռիսկերի բնութագրման, մոնիթորինգի և միջոցառումների ծրագրերով¹⁷:

¹⁶ St' u https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0004.02/DOC_1&format=PDF

¹⁷ St' u «Ջրային ոլորտի խոցելիությունը կլիմայի փոփոխության ներքո», Եր.,

Նշենք, որ Հայաստանում վերջին տարիներին իրականացված կարևոր քայլերից մեկը ՀՀ կառավարության կողմից գետավազանային կառավարման մոդելային ծրագրի պլանի, ջրավազանային կառավարման մոդելային պլանի հաստատմանն առնչվող քաղաքականության իրականացումն է մի շարք որոշումների հիման վրա: Մշակվել և պաշտոնապես ընդունվել են նաև Արարատյան (2016-2021 թթ.)¹⁸, Հարավային (2016-2021 թթ.)¹⁹, Ախուրյան (2017-2022 թթ.)²⁰ ջրավազանային տարածքների կառավարման պլանները և արդյունավետ կառավարմանն ուղղված առաջնահերթ միջոցառումները հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության որոշումները: Նշենք նաև, որ 2018 թ. մարտից մեկնարկել են Սևանի և Հրազդանի ջրավազանային կառավարման պլանների մշակման աշխատանքները:

Այդուհանդերձ, կան որոշ մտահոգություններ ջրավազանային կառավարման պլանների վերաբերյալ: Համաձայն 2017 թ. նոյեմբերի 24-ին Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության և աստմային էներգիայի եվրոպական համայնքի և դրանց անդամ պետությունների միջև ստորագրված Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի՝ ջրի որակի և պաշարների կառավարման ոլորտում Հայաստանը պարտավորություններ է ստանձնել մշակելու ԵՄ Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի (ՋՇԴ) սկզբունքներին համահունչ գետավազանային կառավարման պլաններ, իրականացնելու խորհրդակցություններ հանրության հետ և հրապարակելու այդ պլանները՝ հիմնվելով ՋՇԴ 13-րդ և 14-րդ հոդվածների վրա:

Համաձայն ԵՄ ՋՇԴ-ի, ինչպես նաև ջրային ռեսուրսների կառավարման առաջատար միջազգային փորձի՝ գետավազանային կառավարման պլանը մեզ ուղղորդում է, թե ինչպես հասնել «էկոլոգիական լավ կարգավիճակի» տվյալ գետավազանում, կամ որ նույնն է՝ «առողջ գետավազանի»՝ միևնույն ժամանակ փորձելով բավարարել ջրօգտագործողների կարիքները: Իր բնույթով այն տեխնիկական փաստաթուղթ է:

Գետավազանային կառավարման պլանների գլխավոր նպատակը միջոցառումների մշակումն է, որոնք կօգնեն բավարարել բուսական և կենդանական աշխարհի համար սահմանված պահանջները՝ հասնելու «լավ» կարգավիճակի: Այդ միջոցառումները կոչվում են գործողությունների/միջոցառումների ծրագիր, որի մշակման համար հիմք է գետավազանի իրավիճակը, ինչպես նաև գետերի վրա մարդածին ազդեցության վերլուծությունը:

2012: «Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի ներքո Հայաստանի երրորդ ազգային հաղորդագրության պատրաստման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում», ՄԱԶԾ/ԳԷՖ/00060737:

¹⁸ Տե՛ս 31 Մարտի 2016 թ., № 338-Ն:

¹⁹ Տե՛ս 26 Մայիսի 2016 թ., № 539-Ն:

²⁰ Տե՛ս 9 Մարտի 2017 թ., № 240-Ն:

Գետավազանային կառավարման պլանների մշակման հիմնական քայլերից է մարդածին գործունեության փոխկապակցումը ջրային էկոհամակարգի վրա դրա ազդեցության հետ՝ ճնշումների-ազդեցությունների վերլուծությունը, որը պետք է լինի տեղանքին հասուկ, և հստակ բացահայտվեն հիմնախնդիրները և դրանց պատճառները՝ ռիսկային ջրային մարմինները: Յուրաքանչյուր ռիսկային ջրային մարմնի համար պետք է մշակվի միջոցառումների/գործողությունների ծրագիր, այսինքն՝ գործողությունների ծրագիրը պետք է հաստուկ լինի տեղանքին և ճնշմանը:

Հայաստանում կա թուր տպավորություն, որ ջրավազանային/գետավազանային կառավարման պլանը գործիք է ջրային ռեսուրսների ամենօրյա օգտագործման, մասնավորապես ջրային ռեսուրսների բաշխման: Սակայն այն ոչ թե **օպերատիվ կառավարման**, այլ քաղաքականության փաստաթուղթ է, որտեղ վեր են հանվում տվյալ գետավազանի գերակա հիմնախնդիրները պլանավորման յուրաքանչյուր 6-ամյա շրջափուլի համար, և տրվում են դրանց լուծման համապատասխան միջոցառումներ: Այդուհանդերձ, շատերը գետավազանային կառավարման պլանները Հայաստանում ավելի շատ դիտարկում են որպես ամենօրյա օգտագործման օպերատիվ կառավարման փաստաթուղթ, որոնց վրա հիմնվելով պետք է տրամադրվեն ջրօգտագործման թույլտվությունները: Ըստ այդմ՝ գետավազանային կառավարման պլանները դիտարկվում են որպես ջրի բաշխման պլաններ և, չնայած ՀՀ ջրային օրենսգրքի **հոդված 2-ի** պահանջերին²¹, դրանք դեռևս մեկնաբանվում են որպես օպերատիվ կառավարման փաստաթուղթ, ինչը համահունչ չէ ՋՇԴ-ի և ջրային ռեսուրսների կառավարման առաջավոր միջազգային փորձին:

Հիմնականում այդ պատճառով է, որ ՀՀ կառավարության կողմից 2016-2017 թթ. ընդունված՝ Հարավային, Արարատյան և Ախուրյանի ջրավազանների կառավարման պլաններում ներառված միջոցառումների/գործողությունների ծրագրերը գործնականում չեն իրականացվել: Նույնիսկ այն ծրագրերը, որոնք որևէ էական ֆինանսավորում չեն պահանջում:

Այդ պլաններն օգտագործվում են միայն անհրաժեշտության դեպքում՝ ջրօգտագործման թույլտվություններ տրամադրելիս (հղում է արվում ջրային հաշվեկշիռ և ջրատնտեսական հաշվեկշիռ բաժիններին, որոնք Ջրի շրջանակային դիրեկտիվին համահունչ գետավազանային կառավարման պլաններում ընդհանրապես չեն ներառվում):

Քանի որ ՀՀԳՀ-ով Հայաստանը հստակ պարտավորություն է

²¹ Ըստ ՀՀ ջրային օրենսգրքի **հոդված 2-ի**՝ եթե Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով սահմանված են ջրային հարաբերությունների կարգավորման այլ նորմեր, քան նախատեսված են ջրային օրենսգրքում, ապա **կիրառվում են միջազգային պայմանագրերի նորմերը**:

ստանձնել համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ 5 տարվա ընթացքում, մշակել ՋՇԴ սկզբունքներին համահունչ գետավազանային կառավարման պլաններ, **օր առաջ հարկավոր է համաձայնության գալ պլանների նպատակի, առանցքային քայլերի և միջոցառումների ծրագրի մշակման և իրականացման հստակ մեխանիզմների վերաբերյալ:**

Այս առումով անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև 2019 թ. հունիսի 1-ին ՀՀ վարչապետի՝ Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության և ատոմային էներգիայի եվրոպական համայնքի ու դրանց անդամ պետությունների միջև կնքված համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի կիրարկման ճանապարհային քարտեզը հաստատելու մասին որոշման հավելվածին²², որում սահմանված է մինչև 2021 թ. առաջին եռամսյակ կլիմայի փոփոխության նկատմամբ հարմարվողականության հայեցակարգի ու ազգային գործողությունների ծրագրի մշակում՝ ուղղված գյուղատնտեսական, տնտեսական և կլիմայի վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող այլ ոլորտներում կլիմայական փոփոխությունների մեղմման, նվազեցման և կանխարգելման պահանջներին ու միջոցառումներին համահունչ գործունեության պլանավորմանը և իրականացմանը:

Քննարկվող ճանապարհային քարտեզով ջրային քաղաքակառուցության ոլորտում համայնքի գործողությունների շրջանակը սահմանող՝ Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2000 թ. հոկտեմբերի 23-ի 2000/60/ԵՀ հրահանգ փոփոխություններով նախատեսված են նաև ջրային օրենսդրության վերանայում և լիարժեք մոտարկում, այդ թվում նաև՝ վեց ջրավազանային տարածքային կառավարման բաժինների համար ջրավազանային տարածքային կառավարման պլանների վերանայում և հաստատում՝ 2000/60/ԵՀ հրահանգի պահանջները մոտարկելու նպատակով:

ՀԸԳՀ կիրարկման ճանապարհային քարտեզի առնչությամբ կան հետևյալ մտահոգությունները.

1. Ջրային քաղաքականության ոլորտում համայնքի գործողությունների շրջանակը սահմանող՝ Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2000 թվականի հոկտեմբերի 23-ի 2000/60/ԵՀ դիրեկտիվի (**ԵՄ ջրի շրջանակային դիրեկտիվ**) վերաբերյալ դրույթները խիստ ընդհանրական են և էականորեն չեն խթանում ՀԸԳՀ-ով Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունների իրականացումը: Օրինակ՝ Ջրի շրջանակային դիրեկտիվի համատեքստում ներպետական օրենսդրության ընդունման և իրավասու մարմնի սահմանման առումով ճանապարհային քարտեզում առաջարկվում է հէկ-երի կառուցման համար արգելված գետերի ցանկի հաստատում, ինչն ուղղակիորեն չի առնչվում ՀԸԳՀ-ով Հայաստանի ստանձնած պարտավորություններին: Մյուս դրույթների

²² Տե՛ս № 666-Լ, ընդունվել է՝ 01.06.2019, ուժի մեջ է մտել՝ 08.06.2019:

վերաբերյալ ևս (գետերի ավագանների տարածքների բնութագրերի վերլուծություն (5-րդ հոդված)՝ ջրի որակի մոնիթորինգի ծրագրերի ստեղծում (8-րդ հոդված) և գետերի ավագանների կառավարման պլանների կազմում, խորհրդակցություններ հանրության հետ և այդ պլանների հրապարակում (13-րդ և 14-րդ հոդվածներ)), ճանապարհային քարտեզում նշվում են ընդհանրական բնույթի միջոցառումներ, որոնց իրականացումը բնավ բավարար չէ կատարելու Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունները:

ՁՇԴ սկզբունքներին համահունչ՝ ջրի որակի մոնիթորինգի ծրագրերի ստեղծման համար հարկավոր է օր առաջ սկսել իրականացնել մի շարք հիմնարար միջոցառումներ: Այսպես, ըստ ՁՇԴ-ի՝ ջրային մարմինների դասակարգման համար («գերազանց», «լավ», «միջին», «բավարար» և «վատ» կարգավիճակ) անհրաժեշտ հիմնական տեղեկատվությունը տրամադրվում է կենսաբանական մոնիթորինգի միջոցով (որը Հայաստանում չի իրականացվում), մինչդեռ քիմիական և հիդրոմորֆոլոգիական մոնիթորինգը տրամադրում է աջակցող տեղեկատվություն: Կենսաբանական մոնիթորինգը հնարավորություն է ընձեռում հստակ պատկերացում կազմելու էկոհամակարգի և գործունեության վրա աղտոտման ազդեցության վերաբերյալ, ինչի համար անհրաժեշտ է դիտարկել գետերի, գետակների և լճերի պոպուլյացիաները մոնիթորինգի դիտակետերում:

Կենսաբանական մոնիթորինգի առավելություններից մեկն այն է, որ արձագանքում է ազդեցությանը ժամանակի ընթացքում: Քիչ է հավանական, որ քիմիական մոնիթորինգի միջոցով տեղեկատվություն կստանանք հանկարծակի և կարճատև աղտոտող արտանետման վերաբերյալ, որը, սակայն, երկարաժամկետ ազդեցություն կունենա կենսաբազմազանության վրա (կախված ազդեցության ենթարկվող օրգանիզմների կենսացիկլի տևողությունից): Կենսաբանական մոնիթորինգի ներդրումը բավականին ժամանակատար և աշխատատար գործընթաց է, մինչդեռ ճանապարհային քարտեզում ոչինչ չի նշվում դրա վերաբերյալ: Ավելին, ԵՄ ՁՇԴ սկզբունքներին համահունչ՝ մոնիթորինգը ներառում է տարբեր տիպեր (հսկողական, գործառական, հետազոտական, հղումային, տեղաշարժի)՝ կախված ջրային մարմնի կարգավիճակից և դրա վրա առկա ճնշումներից, ինչը էապես տարբերվում է Հայաստանում ներկայումս կիրառվող մոնիթորինգի տրամաբանությունից և մոտեցումներից:

2. Ճանապարհային քարտեզում կան որոշ անճշտություններ, որոնք առնչվում են Եվրոպական խորհրդարանի և Խորհրդի 2007 թ. հոկտեմբերի 23-ի 2007/60/ԵՀ դիրեկտիվին՝ հեղեղումների ռիսկերի գնահատման և կառավարման մասին (ԵՄ հեղեղումների դիրեկտիվ): Մասնավորապես՝ ԵՄ հեղեղումների դիրեկտիվի մասով ՀՀ վարչապետի՝ 666-Լ որոշմամբ սահմանվող ճանապարհային քարտեզում նշվում

է, որ հետագա մոտարկման անհրաժեշտություն չկա, քանի որ ստանձնած հետևյալ պարտավորություններն արդեն իրականացվել են. ա) հեղեղումների ռիսկի նախնական գնահատման իրականացում (ԵՄ հեղեղումների դիրեկտիվի 4-րդ և 5-րդ հոդվածներ), բ) հեղեղումների վտանգի և ռիսկի քարտեզների կազմում (6-րդ հոդված) և գ) հեղեղումների ռիսկի կառավարման պլանների կազմում:

Այդուհանդերձ, հեղեղումների համար պատասխանատու՝ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի և ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության ջրային կոմիտեի ներկայացուցիչների, ինչպես նաև այլ գերատեսչությունների ներկայացուցիչների հետ բազմաթիվ քննարկումները վկայում են, որ ճանապարհային քարտեզում տեղ գտած վերոնշյալ միջոցառումներից որևէ մեկը չի իրականացվել ԵՄ հեղեղումների դիրեկտիվի 4-7-րդ հոդվածների պահանջներին համապատասխան, առավել ևս Հայաստանում գոյություն չունեն հեղեղումների ռիսկի կառավարման մշակված պլաններ, ինչպես նշվում է ճանապարհային քարտեզում:

Հայաստանի ջրային ռեսուրսների կառավարման ոլորտի՝ ԵՄ ջրի շրջանակային դիրեկտիվի սկզբունքներին համապատասխանությունն ու ներդաշնակեցումը խթանելու նպատակով Եվրոպական միությունն էլ իր հերթին տարբեր նախաձեռնությունների և ծրագրերի միջոցով լուրջ աջակցություն է ցուցաբերում Հայաստանին: Մասնավորապես՝ Արևելյան Եվրոպայի, Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի բաղադրիչի շրջանակներում դեռևս 2007 թ. Հայաստանում իրականացվում է Ազգային քաղաքականության երկխոսություն ջրային ռեսուրսների համապարփակ կառավարման շուրջ: Այս գործընթացի շրջանակներում հիմնարար աջակցություն է ցուցաբերվել ջրի որակի մոնիթորինգի լաբորատորիաներին և այլ գերատեսչություններին՝ սարքավորումներ տրամադրելով և տարածաշրջանային ծրագրեր իրականացնելով²³: Քննարկվող համագործակցության լավագույն ամփոփումներից մեկն էլ 2020 թ. հունվարից «Շրջակա միջավայրի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի վերանորոգված և վերազինված լաբորատորիայի բացումն է, ինչը հատկապես ջրերի մոնիթորինգի առումով հնարավորություն է ընձեռում զգալի առաջընթաց գրանցելու:

Այսպիսով, կլիմայի փոփոխության ազդեցության հանգամանքը պետք է հաշվի առնվի Հայաստանի ջրային ռեսուրսների կառավարման բնագավառի զարգացման դինամիկայի ասպարեզում՝ որպես հնարավոր կենսագործիք կլիմայի փոփոխության մարտահրավերի հաղթահարման գործում: Այդ հսկայածավալ գործընթացը հնարավոր

²³ Կլիմայի փոփոխության ներքո Հայաստանի Հանրապետության ջրային ռեսուրսների խոցելիության գնահատում, Եր., 2018, էջ 11-12:

րինս արդյունավետ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է նաև կատարելագործել Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը:

Բանալի բառեր – կլիմայի փոփոխության ներքո ջրային ռեսուրսների հարմարվողականություն և խոցելիություն, ջրօգտագործման դրույքաչափ, կենսաբանական մոնիթորինգ, ջրավազանային կառավարման պլան

ОЛИМПИЯ ГЕГАМЯН – Некоторые проблемы законодательства РА в области уязвимости и адаптации водных ресурсов в контексте изменения климата. – В статье оценены и проанализированы правовые нормы, касающиеся водных ресурсов, с точки зрения адаптации к изменению климата, при этом акцент ставится на ряд пробелов и недостатков, заметных в водном законодательстве Армении. Подробно говорится также о международном законодательстве и обязательствах, взятых нашей страной в данной сфере. Обращено внимание на существующие законодательные препятствия и внесены предложения по их устранению.

Ключевые слова: уязвимость и адаптация водных ресурсов в контексте изменения климата, оклад водопользования, биологический мониторинг, план управления водных бассейнов

OLYMPIA GEGHAMYAN – Some Issues of Legislation of the Republic of Armenia in the Field of Water Resource Vulnerability and Adaptation in the Context of Climate Change. – Legal norms related to water resource adaptation in the context of climate change were assessed and analyzed within the framework of this article, paying an emphasis on some gaps and shortcomings of the water legislation of the RA.

The international legislation and obligations of the Republic of Armenia, existing legislative obstacles in this area are presented in detail, as well as proposals for resolving these issues.

Key words: water resource vulnerability and adaptation in the context of climate change, water use rates, biological monitoring, water basin management plan

Ներկայացվել է՝ 16.11.2020,
գրախոսվել է՝ 30.11.2020,
ընդունվել է տպագրության՝ 18.12.2020